

Актуальні питання професійної освіти з підприємництва, торгівлі та біржової діяльності

С. В. Стеблюк

Мукачівський кооперативний торговельно-економічний коледж, м. Мукачево, Україна
Corresponding author. E-mail: svetasteblyuk@gmail.com

Paper received 30.04.19; Accepted for publication 12.05.19.

<https://doi.org/10.31174/SEND-PP2019-198VII80-11>

Анотація. У статті розкрито актуальні питання підготовки фахівців із підприємництва, торгівлі та біржової діяльності, які потребують подальшого вивчення. Розглянуто наукові розвідки з означеної проблеми, проведено аналіз освітніх програм коледжів, університетів, обраних для вивчення та стан сформованості компетентностей студентів за сформульованими компонентами. Дібрано психолого-корекційний, комунікативно-діяльнісний, академічно-професійний, аксіологічний компоненти формування професійної компетентності майбутніх фахівців з підприємництва, торгівлі та біржової діяльності. Розкрито результати дослідження за аксіологічним компонентом за методиками наукового дослідження.

Ключові слова: компетентність, професійна компетентність, професійна освіта, фахівці з підприємництва, торгівлі та біржової діяльності

Вступ. Євроінтеграційні процеси в Україні зумовили вибір нових шляхів до отримання професійної освіти. В країні прийнято низку законодавчих актів, що регулюють освітній процес: Закон України «Про вищу освіту», «Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020», в якій визначені реформи для європейської інтеграції, Національна доктрина розвитку освіти України в XXI столітті. Одним з актуальних питань стало створення Стандартів вищої освіти за спеціальностями. Станом на 2019 р. такі Стандарти розроблено із формулюванням компетентностей: інтегральна, загальні, спеціальні. Зкладами вищої освіти України розробляються освітні програми спеціальностей із урахуванням принципу демократизму, автономії вузів тощо. Виходячи з цього, продовжуються наукові дослідження щодо розвитку професійної освіти, підготовки фахівців із підприємництва, торгівлі та біржової діяльності зокрема.

Наше дослідження спрямоване на вивчення проблеми теоретичних та методичних засад формування професійної компетентності майбутніх фахівців з підприємництва, торгівлі та біржової діяльності в умовах ступеневої освіти. Проаналізуємо окремі наукові розвідки з означеної проблеми. Теоретико-методологічні засади розвитку сучасної освіти, генезис понять «компетенція», «компетентність» в центрі дослідження низки вітчизняних і зарубіжних науковців (Н. Бібік, О. Глузман, Н. Нічкало, В. Луговий, К. Рудніцька, О. Савченко, О. Овчарук, Л. Хоружа та ін.). Зокрема, К. Рудніцька вважає, що компетентнісний підхід передбачає не просту трансляцію знань, умінь і навичок від викладача до студента, а формування у майбутніх фахівців професійної компетентності, професійна компетентність є інтегральною характеристикою особистості, що визначає здатність вирішувати професійні проблеми і типові професійні завдання, які виникають в реальних ситуаціях професійної діяльності, з використанням знань, професійного та життєвого досвіду, цінностей і нахилів [6, с. 243].

На думку М. Бондар, у процесі фахової підготовки студентів економічних спеціальностей важливо сформулювати у них інтелектуальну культуру, без якої не може здійснюватися професійна діяльність. Дослідниця узагальнює, що інтелектуальна культура – це системна категорія, яка охоплює такі складові: 1) достатньо високий рівень світогляду (інтелектуальні

знання); 2) високий рівень творчих здібностей особистості, її творчого потенціалу (інтелектуальні вміння); 3) специфічний, максимально продуктивний у творчому відношенні тип мислення – нетривіальний, гнучкий, мобільний, не догматичний, який можна визначити як діалектичний тип мислення, що функціонує відповідно до законів формальної і діалектичної логіки (інтелектуальна активність); 4) практична діяльність у всьому її різноманітті як кінцева сфера застосування, реалізації людських інтелектуальних сил (інтелектуальна продуктивність) [1, с. 8]. Безперечно, без формування у майбутніх фахівців загальної культури, морально-етичних цінностей професійний їх рівень буде достатньо низьким.

З приводу попередження викликів й інноваційного шляху розвитку України є низка досліджень О. Романовського щодо розвитку сфери вищої освіти і науки в галузі підприємництва в Україні у порівнянні з закордонним досвідом. Нам імпує думка О. Романовського щодо взаємозв'язків університету, бізнесу, влади за потрійною моделлю Г. Іцковіца [7]. Автор зазначає «Модель «потрійної спіралі» інноваційного розвитку включає три основні елементи:

1. У суспільстві, заснованому на науковому знанні, характерним є посилення ролі університетів у взаємодії з промисловістю й урядом.

2. Три інституції – університет, бізнес і влада – прагнуть до співпраці. При цьому інноваційна складова походить не з ініціативи держави, а саме із взаємодії «університет – бізнес – влада».

3. На додаток до традиційних функцій, кожна з трьох інституцій «частково бере на себе роль іншої». Інституції, здатні виконувати нетрадиційні функції, вважаються важливим джерелом інновацій [5, с. 34].

За словами вченого, модель інноваційного розвитку «потрійна спіраль» надихає своїх послідовників на розробку нових міждисциплінарних знань, співпрацю у сфері науки і створення спільних підприємств. Науковець формулює важливу тезу, що «саме ІТ-технології сприяють миттєвому розповсюдженню інформації, нових знань, науково-технічних та інших розробок. Це сприяє передачі університетських розробок у промисловість (бізнес), подальшому виведенню готової продукції на ринки і, як результат, стрімкому розвитку держав і суспільства в цілому. Країни і регіони із недостатнім функціонуванням ІТ-

технологій помітно відстають і в науково-технічному, і в економічному розвитку» [5, с.38].

Мета статті. З'ясувати актуальні проблеми у підготовці майбутніх фахівців з підприємництва, торгівлі та біржової діяльності.

Матеріали й методи. На констатувальному етапі дослідження нами вивчалися наукові розвідки з цієї проблеми, аналіз освітніх програм коледжів, університетів, обраних для вивчення та стан сформованості компетентностей студентів за сформульованими компонентами. У статті подамо окремі наукові розвідки, які стосуються підготовки спеціалістів економічного напрямку. Серед актуальних проблем науковцями визначалися такі: попередження конфліктів в майбутній професійній діяльності (М. Коростелін); формування конкурентоспроможності майбутніх кваліфікованих робітників у закладах професійної освіти сфери послуг (О. Лісовська); формування професійної компетентності майбутніх фахівців з маркетингу сфери управління у процесі вивчення фахових дисциплін (І. Ромашенко); формування професійних знань майбутніх фахівців економічного профілю засобами мультимедіа (К. Кірей); неперервна професійна освіта: філософія, педагогічні парадигми, прогноз (В. Андрущенко, І. Зяюн, С. Сисова) та ін. Проаналізувавши окремі наукові розвідки щодо становлення професійної освіти в Україні, нами з'ясовано пріоритети її розвитку, серед них:

- комунікативна спрямованість (володіння державною, рідною та іноземними мовами);
- міжнародна інтеграція;
- стандартизація спеціальностей за компетентностями (інтегральна, ключові, фахові);
- удосконалення змісту, засобів навчання;
- переорієнтація на технології навчання;
- переосмислення цінностей.

Нами проведений аналіз освітніх програм окремих закладів освіти за ступенями «молодший спеціаліст», «бакалавр», «магістр». З'ясовано, що:

1) для підготовки майбутніх фахівців в системі ступеневої освіти за спеціальністю 076 виділено 120 кредитів (ОКР «молодший спеціаліст»), 240 кредитів (ОС «бакалавр») та 90 кредитів (ОС «магістр»). Дисципліни загальноосвітньої підготовки передбачені тільки для ОКР «молодший спеціаліст» на основі базової загальної середньої освіти;

2) спеціальність 076 передбачає введення спеціалізацій, які формують навчальні заклади: «Товарознавство в митній справі» (коледжі); «Підприємництво», «Управління торговельним бізнесом та комерційна логістика»; «Товарознавство і торговельне підприємництво» й «Товарознавство та експертиза в митній справі»; «Управління персоналом та економіка праці» та «Міжнародна комерція»;

3) у теоретичний курс підготовки за різними освітнім ступенем включені дисципліни, що враховують європейські стандарти ринку праці («Кадрові стратегії та управління кар'єрою», «Емержментна економіка праці», «Техніка міжнародних комерційних переговорів», «Теорія і практика мерчандайзингу» та ін.);

4) урізноманітнювалась придатність до працевлаштування.

Для нашого дослідження стало необхідністю визначити компоненти та показники підготовки майбутніх фахівців з підприємництва, торгівлі та біржової діяльності.

Психолого-корекційний. Виокремлення нами цього компоненту пояснюється тим, що зовнішнє середовище, входження в європейський простір вимагає від особистості мобільності, здатності до самоконтролю та самоаналізу. Вважаємо, що вольові якості майбутнього фахівця є пріоритетними у мотивації досягнення успіхів у професійній діяльності. Показниками компоненту є мотивація досягнення успіху, емоційно-вольовий, корекційний.

Академічно-професійний. Поняття «академічний» є більш широким поняттям, так як вказує на систему одержання економічних знань в системі «школа-коледж-університет». Показниками є економічна компетенція (оволодіння, засвоєння студентами спеціально-професійних знань, економічною термінологією); практична підготовка, зміст майбутньої професійної діяльності, здатність до організації, розв'язання проблем та прийняття рішень у майбутній професійній діяльності.

Комунікативно-діяльнісний. Вимоги Закону «Про освіту» щодо володіння державною, рідною (відмінною від державної) іноземною мовами потребують від фахівця будь-якої сфери діяльності, економічної зокрема, знання мов. Показники: прояв професійної комунікативної компетентності, в тому числі міжкультурної; орієнтованість у різноманітних ситуаціях спілкування, комунікативна культура.

Аксіологічний компонент. Передбачає цінності, які сьгодні встановлюються в українському суспільстві. Поняття «цінність» відображає один із найсуттєвіших моментів поведінки людини, свідомого ставлення до навколишнього світу, а також практичної взаємодії людини з навколишнім середовищем та з іншими людьми [4, с. 126].

Показниками є знання й оцінка цінностей, сформовані особистісно-моральні цінності; етико-професійні навички та зразки поведінки.

Подаємо результати дослідження за аксіологічним компонентом (методика діагностики спрямованості особистості (Б. Басс), Опитувальник методики «Шкала емоційного відгуку» (А. Меграбяна і Н. Епштейна) [2].

Методика діагностики (Б. Басс) дає можливість визначити три види спрямованості:

1. Спрямованість на себе – переважання мотивів власного благополуччя, прагнення до особистої першості, престижу, орієнтація на пряме винагородження та задоволення, схильність до суперництва, тривога, роздратованість, прагнення до влади.

2. Спрямованість на спілкування – прагнення за будь-яких умов підтримувати стосунки з людьми, орієнтація на спільну діяльність (не обов'язково для виконання справи, а заради самого спілкування), орієнтація на соціальне схвалення, залежність від групи.

3. Спрямованість на справу/діло/діяльність – відображає переважання мотивів, породжуваних самою діяльністю, захоплення процесом діяльності, безкорисливе прагнення до пізнання, оволодіння новими вміннями і навичками.

У емпіричному дослідженні взяло участь 431 студент спеціальності 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність. Результати анкетування свідчать, що 32% респондентів мають спрямованість на себе; 46% – спрямованість на спілкування; 22% – спрямованість на справу. Причинами такого розподілу, на нашу думку, є: різна мотивація до майбутньої профе-

сійної діяльності, вплив оцінки оточуючих на професійне становлення, власне бачення професії.

Опитувальник методики (А. Меграбяна і Н. Епштейна) дозволяє проаналізувати загальні емпатичні тенденції студента, такі її параметри, як рівень вираженості здатності до емоційного відгуку на переживання.

Низький ступінь емоційного відгуку (24 % опитаних) означає, що індивід важко встановлює контакт з іншими людьми, не розуміє емоційні прояви та вчинки інших людей. Помірний ступінь емоційного відгуку (49% респондентів) характеризується тим, що особистість достатньо легко знаходить спільну мову з іншими людьми. У майбутній професійній діяльності встановлює контакт; зможе контролювати власні емоційні прояви; має терпимість у спілкуванні.

Високий ступінь емоційного відгуку (27% опитаних) характеризує особистість, що легко заводиться нові знайомства, відкрити та щиро у спілкуванні.

На наш погляд, значний вплив на формування морально-етичних якостей майбутнього підприємця, торговельного працівника чи брокера мають навчальні заклади різних рівнів. «Ступенева професійна освіта за допомогою свободи вибору допомагає особистості розвивати її кращі риси задля власного само-

утвердження. Чесноти людини як показники особистої вищості сприяють світоглядному зростанню особи: мужність допомагає захисту від особистих недоліків; честолюбство допомагає досягненню вищих посад; розсудливість стримує від відчайдушних дій і авантюри; стриманість приборкує жадібність; мудрість звертає свій погляд на сутності, які не можуть бути об'єктами суперечок» [3, с. 35].

Таким чином, урахувавши інтеграційні процеси в Україні, стало необхідним дослідження сучасних підходів до підготовки майбутніх фахівців спеціальності 076. Проведений аналіз наукових розвідок в галузі професійної освіти дав можливість з'ясувати проблеми та виклики сьогодення й окреслити шляхи підготовки майбутніх спеціалістів з підприємництва, торгівлі та біржової діяльності. В процесі дослідження нами виокремлено компоненти та показники, за якими на основі відомих педагогічних методик, визначено стан підготовленості студентів на констатувальному етапі.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у визначенні сутності академічно-професійного компоненту у процесі формування професійної компетентності майбутніх фахівців з підприємництва, торгівлі та біржової діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондар М. В. Педагогічні умови формування інтелектуальної культури студентів економічних спеціальностей у процесі фахової підготовки освіти: автореф. дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук 13.00.04 – теорія і методика професійної. Вінниця. 2011, 21с.
2. Елисеєв О. П. Практикум по психологии личности. 3-е изд., перераб. СПб.: Питер, 2010. 512 с.: ил.(Серия «Практикум по психологии»).
3. Жидецький Ю. Ц. Розвиток відповідальності особистості у ступеневій освіті. Вісник Львівського університету. Серія педагогічна, 2004. Вип.18. С. 30–36
4. Оржель О. Ю. Європейське врядування як чинник згуртування Європейського Союзу: теоретико-методологічні засади : монографія / О. Ю. Оржель, К. : НАДУ, 2012, 236 с.
5. Романовський О. Роль моделі «потрійної спіралі» Г. Іцковіца і підприємницьких ВНЗ у розвитку інновацій. Актуальні проблеми економіки №1(127), 2012 с.32-43
6. Рудницька К. В. Сутність понять «компетентнісний підхід», «компетентність», «компетенція», «професійна компетентність» у світлі сучасної освітньої парадигми. / К. В. Рудницька // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». 2016. Випуск 1 (38). С.241-243.
7. Etzkowitz H. Incubation of incubators: innovation as a triple helix of university-industry – government networks. Science and Public Policy, 29(2), 2002, 115–128.

REFERENCES

1. Bondar M. V. Pedagogical conditions of formation of intellectual culture of students of economic specialties in the process of professional education: the author's abstract. Thesis for the degree of Candidate of Pedagogical Sciences 13.00.04 – Theory and Methodology of Professional. Vinnytsya. 2011, 21 p.
2. Eliseev O. P. Praktikum for psikhologii personalities. 3th izd. SPb.: Piter, 2010. – 512 p.
3. Zhidetskyi Yu. Ts. Development of the responsibility of the person in the stage education. Visnyk of Lviv University. Pedagogical series, 2004. 18. – Pp. 30-36
4. Orzhel O. Yu. European Governance as a factor of unification of the European Union: theoretical and methodological principles: monograph / O. Yu. Orzhel, K.: NAPA, 2012. – 236 p.
5. Romanovs'kii O. O. The role of the model of the «triple helix» G. Itskovitsa and entrepreneurial universities in the development of innovations. Actual problems of economy №1 (127), 2012. – p.32-43
6. Rudnitskaya K. V. The essence of the concepts of «competence approach», «competence», «professional competence» in the light of the modern educational paradigm / K. V. Rudnitskaya // Scientific Bulletin of Uzhgorod University. Series: «Pedagogy. Social work». 2016 (38). – P.241-243.
7. Etzkowitz H. Incubation of incubators: innovation as a triple helix of university-industry – government networks. Science and Public Policy, 29(2), 2002. P. 115–128.

Topical issues of vocational education in entrepreneurship, trade and exchange activities

S. V. Stebljuk

Abstract. The article deals with the actual issues of training specialists in entrepreneurship, trade and stock activities, which require further study. The scientific investigations on the identified problem are considered, the analysis of educational programs of colleges, universities, selected for studying and the state of students' competencies formation based on the formulated components has been analyzed. The psychological-correction, communicative-activity, academic-professional, and axiological components of the formation of professional competence of future specialists in entrepreneurship, trade and stock-taking activity are distinguished. The results of research on the axiological component according to the methods of scientific research are revealed.

Keywords: competence, professional competence, vocational education, experts in entrepreneurship, trade and exchange activities